

УДК 78.087.68:398.8

Андрій ФУРДИЧКО

ФОЛЬКЛОРИЗМ У РЕПЕРТУАРІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ АКАДЕМІЧНИХ ХОРІВ

Констатується наявність музичного фольклору в репертуарі академічних хорів. Дослідження базується на діалектичному підході в розгляді процесу взаємовпливу мистецтва академічних хорів і фольклору, аналізі їхнього репертуару, параметрів і парадигми його засвоєння, а також на загальнонауковому системному та історичному підходах у вивченні основних тенденцій розвитку галузі і жанру, на стилевому та порівняльному аналізі.

Ключові слова: хорове мистецтво, академічний хор, музичний фольклор, українські композитори, обробка народних пісень, театралізація виступів, інноваційні методи.

© А. ФУРДИЧКО, 2017

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 6 (138), 2017

Проблема ідентичності достатньо актуальна на сучасному етапі становлення української державності. У цьому контексті народнопісенне надбання є одним з її формуючих стрижнів. У ньому зберігається дух народу, його традиції, світосприйняття, ментальність. Як влучно зауважила відома дослідниця музичної культури Ольга Бенч, в усній пісенній культурі українці закарбували процес творення своєї культури, а також виявили особистісті переживання й осмислення цього процесу світотворення. «Українська народна пісня, — за її словами, — не просто супроводжувала буття народу у всіх його проявах, а зберегла у собі первинну міфологічну цілісність, яка відтворилась в глибинному внутрішньому процесі творчого становлення людини як частки питомого земного середовища і космічної всеєдності» [3, с. 45]. Світова історія доводить, що збереження національної ідентичності неможливе без абсорбції фольклору і народних традицій, поряд з шанобливим ставленням до історії і релігії свого народу. Тому справа збереження та популяризації усної народної пісенної спадщини набуває сьогодні **актуальності** й державницької ваги. Однак слід звернути увагу на внутрішні й зовнішні обставини, в яких відбувається зазначений процес.

Демократизація життя українського суспільства знімає ідеологічні та цензурні бар'єри перед творцями сучасної музики та їх виконавцями. З одного боку, це створює сприятливі умови для креативної діяльності митців. З іншого — відкриває шлюзи для проникнення непрофесійної, примітивної музики, опускаючи слухачів до низинних відчуттів. Відкриття зовнішніх кордонів надає можливість збагатитися мистецьким надбанням усього світу, вдосконалювати свою майстерність, розповсюджувати її назовні, бути в курсі усіх світових трендів розвитку музичної культури. Одночасно на сучасного українського слухача впливає космополітична масова культура, яка може змити саму сутність культурної традиції молодого покоління. Тут завдання українського музичного фольклору полягає в тому, аби не дати обірватися духовній нитці, яка пов'язує нас із еволюційним процесом розвитку українства.

Чи зберігається сьогодні музичний фольклор в репертуарі українських хорових академічних колективів? Які тенденції його освоєння є домінуючими? Відповіді на ці питання становлять проблематику статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання місця і ролі фольклору в сучасних умовах роз-

глянути в роботах С. Грици, А. Іваницького, Б. Путилова, Л. Іванової та ін. Матеріал, присвячений неофольклористичним тенденціям в академічному мистецтві, можна знайти в працях Л. Хрестіансен, О. Бенч-Шокало, Н. Пиж'янової, Ю. Карчової, С. Садовенко. Проблеми розвитку хорового мистецтва висвітлені в роботах Б. Асаф'єва, О. Скопцової, К. Станіславської, О. Ботоцької, О. Торби та ін. Дослідження діяльності окремих колективів були в полі зору Т. Коробки, Ю. Чекана, В. Крупної, Г. Камінської, Г. Степаненко, Л. Пархоменко та ін. Через недостатню джерельну базу в статті використані газетні публікації, інформацію з сайтів колективів, зокрема з інтер'ю композиторів і диригентів, електронні ресурси. Але цілісне дослідження фольклорного пласту в репертуарній політиці академічних хорів та опис динаміки його розвитку сьогодні відсутні.

Зважаючи на постановку проблеми, **метою** статті є аналіз параметрів та парадигми засвоювання народнописаного надбання українців у творчості вітчизняних хорових академічних колективів, виявлення сучасних тенденцій його використання в академічному виконанні, вивчення динаміки еволюціонування музичного фольклору в сучасних умовах. Ракурс розгляду проблеми є **новим** в українському музикознавстві, він полягає в узагальненні мистецького досвіду професійних хорових колективів, у освоєнні фольклорних джерел. Для цього передбачається аналіз репертуару 10 провідних хорових колективів, які певним чином методично впливають на репертуарну політику обласних і районних хорів. **Методологія** дослідження базується на діалектичному підході в розгляді процесу взаємовпливу мистецтва академічних хорів і фольклору, аналізі їхнього репертуару, аналізі параметрів і парадигми його засвоювання. Вона також ґрунтується на загальнонауковому системному та історичному підходах у вивченні загальних тенденцій розвитку галузі і жанру, на стильовому та порівняльному аналізі

Хорова музика в Україні традиційно є складовою національного музикування. Багато діячів культури визначають її як «ментальний код» нації. Чи зберігає цей код свою національну сутність? Відповідь на це питання ми спробували знайти, проаналізувавши репертуар 10 сучасних академічних хорових колективів: Національного заслуженого академічного хору України ім. Г. Верьовки (диригенти: З. Корінець і В. Ре-

грут), Академічного хору ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України (худ. керівник і гол. диригент — Ю. Ткач), Заслуженої державної академічної капели України «Трембіта» (худ. керівник і гол. диригент — М. Кулик), Національної заслуженої академічної капели України «Думка» (Є. Савчук), Академічного камерного хору «Хрещатик» (П. Струць), Державної академічної чоловічої хорової капели України ім. Л.М. Ревуцького (А. Карпінець), Муніципального камерного хору «Київ» (М. Гобдич), Жіночого хору «Павана» Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (Л. Байда), Національного камерного ансамблю солістів «Київська камерата» (В. Матюхин), Академічного хору «ANIMA» Київського національного університету культури і мистецтв (Н. Кречко). Вибір цих колективів для дослідження зумовлений ієрархічною структурою хорів в Україні: хори всеукраїнського значення, обласного підпорядкування, районного рівня і хори сіл, селищ і міст, церков, навчальних закладів. До аналізу залучено репертуар столичних колективів, які грають помітну роль в розвитку хорового мистецтва, часто будучи для інших методичними центрами. Звісно, існують хорові колективи в регіонах, які піднялись на дуже високий рівень виконавчої майстерності, виграють призові місця на престижних світових конкурсах і фестивалях, достойно представляють Україну на міжнародній музичній сцені і заслуговують на увагу музикознавців. Серед них слід згадати хорову капелу «Орея» з Житомира, Закарпатський заслужений академічний народний хор, Черкаський академічний заслужений український народний хор, Буковинський ансамбль пісні і танцю, Поліський ансамбль «Льонок», народну хорову капелу «Сурма» (Львів — Чикаго) та багато інших. Характеристика їх творчості стане об'єктом дослідження майбутніх музикознавчих розвідок.

Аналіз показує, що репертуар українських академічних хорів складається з класичної музики, як всесвітньовідомої, так і вітчизняної, творів сучасних українських композиторів, духовної музики та традиційного пісенного мелосу. У більшості колективів спостерігається універсалізм у репертуарній політиці. Вони співають все — від музики українського і світового бароко до музики сучасної. Виконують найскладніші сучасні програми, практично у необмежених стилістичних, жанрових і технічних діапазонах по-

ряд з обробками народних пісень. Відзначимо також активну концертну діяльність означених колективів, також вони популяризують свою творчість через фондові записи на радіо, телебаченні, в Інтернеті.

Український народнопісенний здобуток у репертуарі названих академічних хорів представлений обробками народних пісень та виконанням опусів українських композиторів минувшини і сучасності, які широко використовували музичний фольклор у своїй творчості. Розглядаючи діяльність хорових колективів, констатуємо наявність в їхньому репертуарі творів українських композиторів, у яких відсутній фольклорний складник. Зважаючи на класифікацію методів роботи композитора з фольклорним першоджерелом Л.П. Іванової (I тип: обробка, зразок уведений в авторський текст, можлива стилізація; II тип: використання відомих елементів фольклору; III тип: звернення до принципів фольклорного мислення) [5], слід наголосити на тому, що зазначені в цій статті композитори вдавалися до використання окресленої методики [20]. Кращі зразки такої творчості можна порівнювати з прикладами, які наводить Б. Асаф'єв у книзі «Про хорове мистецтво». Він характеризує роботу М. Глинки з фольклором, вказував на те, що композитор засвоював народну творчість як природну мову, і його музика стала органічним узагальненням народної, широко інтелектуальної художньої культури. А О. Бородін слухав живу народну інтонацію, завдяки їй розумів, як формуються жанри народної музики, і створював плач Ярославни або селянський хор в «Ігорі». Він створював з народних елементів звукопочаток і «заломлював» їх у своїй уяві сучасного музиканта [1, с. 136]. Особливості й національні стилістичні ознаки народного хорового виконання виявляються, на думку О. Скопцової, у народній виконавчій манері завдяки її тісним зв'язкам з мовними діалектами (говорами), врахуванню ладо-інтонаційної природи українського народного пісенного мелосу й етнорегіональних виконавських традицій, використанню особливого характеру звукоутворення й художньо-тембральних якостей «народних» співацьких голосів. У становленні народного виконавського стилю як системи художньо-виражальних і вокально-технічних засобів важливу роль відіграли такі чинники: вокалізація приголосних, природний характер утворення й звучання голосних звуків; формування

яскравого, «близького» на губах звука; використання головних і грудних резонаторів, міксту, специфічних виконавчих прийомів, мелізматики («з'їзди», «під'їзди», глісандо, вібрато, призвуки, форшлаги, розтягування слів на голосних, повторення складів, обрив звука тощо), вільне поєднання неустойів і устій, використання ладів народної музики [8, с. 7].

Конкретизуючи висловлені міркування, наведемо приклад репертуару **Національного заслуженого академічного хору ім. Г. Верьовки**, провідного колективу серед академічних хорів країни, основу якого становлять український фольклор, пісні і танці різних народів. У концертних програмах звучать також твори Г. Верьовки, А. Веделя, Д. Бортнянського, М. Березовського, М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, Л. Ревуцького, О. Кошиця, П. Демуцького, Б. Лятошинського, Є. Станковича, А. Авдієвського, Л. Дичко, Г. Гаврилець, обробки народних пісень.

У програмах хору є історичні думи, козацькі та чумацькі пісні й танці, жартівливі хорові сценки, родинно-побутова, обрядова лірика — пісні і танці, які виконують на святах врожаю, на весіллях, а також колядки, щедрівки. Органічними для колективу стали й оригінальні композиції, в яких музика, спів і танець виступають триєдиним компонентом. Для створення таких номерів існують хор, оркестр, хореографічна група, навчальна студія; ансамбль «Цвітень» — сузір'я народних виконавців [4]. У колективі працює 150 осіб, у репертуарі до 2000 пісень, з них близько 500 народних мелодій, а також колядки і щедрівки. Керівником і диригентом хору ім. Г. Верьовки впродовж 1965—2016 рр. був А.Т. Авдієвський, народний артист України, Герой України [18]. Ще з часів керівництва Г. Верьовки колектив демонстрував досконале знання особливостей хорового виконання і тембральної специфіки співацьких голосів, глибоке відчуття ладо-інтонаційної природи українського пісенного мелосу і фольклорних виконавчих стилів, майстерне використання альтових і тенорових виводів, грудних і фальцетних підголосків, підголоскової поліфонії, підкреслення національного колориту шляхом використання народних музичних інструментів (ліра, бандура, най, сопілка тощо), народносценічних танців, стилізованих українських костюмів [8, с. 13]. А. Авдієвський ввів у народний хор жіночі академічні го-

лоси, розширивши його виконавчі можливості. У колективі з тих часів існує творча лабораторія з автентичного виконання народної пісні. Це фольклорна група, яка систематично записує і розшифровує народні пісні, організовує концерти [22].

Самобутність і високохудожнє виконання, налаштованість, музикальність і гнучкість фразування, дивовижне розмаїття голосів, поєднання емоційності та стриманості, душевної відкритості та доброзичливого гумору, чистоти і безпосередності характеризує манеру концертування колективу. З багатьма піснями у виконанні хору Верьовки можна ознайомитись в Інтернеті. Пригадаємо деякі з них: «Веснянка», «Ой у лузі червона калина», «Ой, на горі та й жінці жнуть», «Червона калина», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Розпрягайте, хлопці, коні», «Шахтарочка», «Люляй, люляй комишу ті», «Радуйтеся пастирі», «Ой, ведення народження», «Жінко моя», «Пречистая мати», «Святий Боже, святий крепкий, святий безсмертний», «І в вас і в нас хай буде гаразд», «Вербовая дощечка», «Коломийка», «Де ти Ілля ходиш», «Гопак», «Ой гиля, гиля», «Дівка Марусечка», «Козацька», «Туман яром», «Коти з'їли барана», «Ой у полі криниченька», «Щедрик», «Думи мої», «Ой не плавай лебедоньку», «Копав криниченьку», «Наша Маланка», «На дворі чорна хмара», «Колисала баба діда», «Наливаймо браття кришталеві чари», «Ой чорна, я си чорна», «Несе Галя воду», «Гандзя», «Цвіте терен» та багато інших.

Щира дружба і плідна співпраця пов'язує **Академічний камерний хор «Хрещатик»** і таких композиторів, як Л. Дичко, І. Щербачков, Г. Гаврилець, М. Шух, В. Тиможинський, В. Рунчак, О. Яковчук. Станом на 21 грудня 2016 р. (перший виступ 1994 р.) хор виконав 3489 нових творів, у тому числі 1176 прем'єр. У більшості випадків — це об'ємні композиційні структури і навіть хорова опера «Золотослов» Л. Дичко (2009 р.), яка інспірована поетичною збіркою фольклору Давньої Русі і представляє взірць неофольклоризму [11]. Нові віяння в музичному світі не є чужими для цього колективу. Наприклад, у програмі «Намисто красних пісень» українські народні пісні лунають у нових яскравих обробках та самобутньому виконанні співаків і солістів, а неочікувані композиторські рішення Г. Гаврилець, А. Бондаренко, О. Орлової, В. Тормакової міняють стале уявлення про звучання народної піс-

ні. Колектив якісно виконує такі народні пісні: «Цвіте терен», «Сивая зозуленька», «Туман яром», «Ой чорни я си, чорна», «Хлопці-риболовці», «Ой у вишневому саду», «Як служив же я у пана», «Маруся», «Несе Галя воду», «Ой, чий то кінь стоїть» та ін. Зі спроб хорового театру відзначимо ще одну родинку творчості колективу — цикл з чотирьох програм «Річний сонцеворот українського обрядового співу», що наповнює традиційні народні сезонні свята оригінальним співочим змістом із кращих композицій національної музичної скарбниці. До нього увійшли «Небо і земля» (колядки, щедрівки), «Діва Весно» (веснянки, гаївки), «Купальський Бог» (співи в ніч на Івана Купала) і «Весільний хліб» (обжинкові і весільні пісні).

Театралізація у сфері хорової музики, сценічна адаптація несценічних музичних творів є специфічною рисою художньої культури нашого часу. У сучасному хоровому мистецтві все частіше спостерігається відмова від традиційної для концертного виконання сценічної статичності і пошук нових форм освоєння простору. За спостереженнями К. Станіславської: «Хоровий театр як синтез хорового співу та сценічного втілення музики передбачає залучення не лише співацьких та акторських засобів, але й режисерської участі, адже у виразному комплексі хорового театру об'єднані спів та пластика, сценічний рух та хореографія, драматична майстерність, гра на різних інструментах, ігрові моменти, звукові та світлові ефекти, костюми чи окремі аксесуари, декорації та реквізит ...» [21].

Один з найавторитетніших хорових колективів України, **Академічний хор ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії**, за 85 років активної творчої діяльності представив декілька тисяч концертів, провів велику кількість ефірів на радіо і телебаченні, створив понад 10 тисяч фондових записів, серед яких і музика до кінофільмів [10]. В їхньому репертуарі, крім світової класичної музики, присутні виконання арії Андрія з опери «Запорожець за Дунаєм» М. Лисенка (соліст С. Бортник), рапсодії «Думка» Л. Дичко (солістка Л. Гревцова), опери «Золотослов» тієї ж авторки на її ювілейному вечорі, опери В. Губаренка «Згадаймо браття». Спів хору прикрашав творчий вечір В. Степурка. У виконанні колективу прозвучала перша частина слов'янських концертів «Пори року» В. Самофало-

ва «Масляна» (прем'єра 2014 р.; повний цикл — це 4 концерти для мішаного хору: «Масляна» (на сім частин), «Купальська» (на п'ять частин), «Осенини» (на п'ять частин), «Коляда» (на п'ять частин)). «Масляна» пропонує слухачеві зустріч однойменного свята, вівторок-загравання, зноби-баби, широкий четвер, тещині вечорниці, звичні вечорниці, прощання зі святом. Чудова виконавча майстерність хору, мелодійність українських мотивів, динамічність темпу, висока емоційність ставлять цей твір на рівень кращих опусів нефольклорного спрямування. Незмінним компонентом концертної діяльності хору українського радіо є обробка народних пісень. Серед них згадаємо «Порізала пальчик» в обробці О. Бондаренка, «Ой сивая зозуленька» в обробці М. Леонтовича, «Коло моєї хати» в обробці О. Чмут і в чудовому виконанні Т. Коробки; «Щедрики», «Колядки» та ін. Колектив хору не сторониться нових віянь у жанровій структурі репертуару: кантати, ораторії, хорові мініатюри, а серед них народна пісня, духовна музика, навіть джаз [6].

Заслужена державна академічна капела «Трембіта» за своїм призначенням мала би виконувати тільки народну музику. Але колектив, наслідуючи загальноукраїнський тренд та сучасні смаки слухачів, крім українських народних пісень, а також музики інших слов'янських народів, вводить до репертуару монументальні твори Л. Бетховена, Й. Гайдна, М. Лисенка, С. Людкевича, В.А. Моцарта, Л. Ревуцького, Д. Шостаковича та ін. З народних пісень капела виконує коломийки, гагілки, «Хор села», «Сусідка», «Та болять ручки», «Тримай», «Тече вода каламутна», «Отсе тая стежечка», «Повстанські залізні полки» (повстанські пісні). Хотілося б згадати вдалий експеримент виконання пісні «Ружа» з солісткою Х. Соловей (героїнею шоу «Голос країни»). Ця пісня в Ютубі на кінець літа 2017 р. мала 185528 переглядів.

Колектив також сміливо експериментує в жанровому і стильовому аспекті. Наприклад, у другому відділі концертної програми за 2011 р. пропонувалась слухачеві «Музика New Age» — музика нової доби у світловому супроводі. Стиль «New Age Music» класично визначається як комерційна музика. Характеризується цей напрям звучанням «живих» інструментів або природних звуків, таємничого шепотіння вигаданою або латинською мовою, електронних обробок,

григоріанських хоралів, легких і красивих мелодій, еротичної мови. У цих програмах капела «Трембіта» продемонструвала творчий потенціал: солістів, хор, струнний камерний оркестр, групу духових та секцію ударних інструментів [14].

У мистецькому середовищі **Національна заслужена академічна капела «Думка»** вважається еталоном хорового виконання та фундатором традицій хорової справи в сучасній Україні. Значне місце в її творчості займає обробка народних українських пісень. Якщо вимірювати в конкретних параметрах, то четверта частина її концертного репертуару присвячена народній пісні або музиці українських композиторів, творчості яких притаманне фольклорне мислення (М. Леонтович, В. Косенко, І. Козак, М. Раков, Є. Станкович, В. Зубицький, Л. Дичко, В. Сильвестров, М. Скорик). До того ж слід додати влучне спостереження фахівців про те, що «Думка» формує унікальний слов'янський варіант інтерпретації західноєвропейської класики, наповнений ліризмом, красою тембрів, гнучкістю темпів, динамізмом палітри [15].

У репертуарній політиці Національної заслуженої капели «Думка» універсалізм також проступає як характерна особливість, маючи дві визначальні сфери. Одна — це музика хору а cappella, де традиційні обробки народних пісень співіснують у програмах концертів та численних записах з музикою західноєвропейського Відродження та надбаннями національної духовної спадщини. Іншою сферою є вокально-симфонічна музика з використанням світових шедеврів різних часів та народів [16].

У репертуарі **Державної академічної чоловічої хорової капели ім. Л.М. Ревуцького** народнопісенна традиція є постійним елементом концертної діяльності. Творчі програми, які пропонує колектив, містять «Київські розпиви», українське бароко (Вендель, Бортнянський, Березовський), музику українських сучасних композиторів (Дичко, Степурко, Станкович, Польова), духовну та народну музику, козацькі пісні «Героїчний епос українського народу» (героїчні бойові пісні, козацькі забави, стрілецькі вільні пісні, весільні пісні), українські романси [13]. У концертному сезоні 2016—2017 рр. глядачеві пропонували програму «Український романс на біс» та різдвяну програму «Що з Києва й до Русалима». Колектив брав участь у концерті духовної та народ-

ної музики «Молитва за Україну». У своїй багатій дискографії капела ім. Л. Ревуцького має записи, присвячені досліджуваній тематичі: «Слава Героям» (2003), «Наша дума, наша пісня» (2006), «Різдвяні колядки та щедрівки» (2010), «Великдень в Україні» (2011), «Скарбниця української хорової музики» (2013), «Тетра нова» (2014) та ін.

Серед улюблених композицій слухачів у виконанні капели згадаймо «Ой, учора, ізвечора» (аранж. В. Грицишина, солістка Н. Матвієнко), «Ой, як прилітали та й два соколони» (аранж. І. Небесного, солістка В. Іваненко), фрагменти з опери М. Лисенка «Їхав козак за Дунай», «Ставок заснув» (муз. і сл. Г. Пфейля, обр. В. Яценка), «Смутлянка», колядки та щедрівки Л. Дичко, Г. Гаврилець, В. Степурко, Н. Нижанківського, В. Волонтира та ін. Колектив відроджує українські чумацькі, рекрутські пісні, колядки та щедрівки. Так, у 2011 р. на фірмі «Кобза» було записано 60 хв. колядок та щедрівок, а також вперше в Україні пісні Визвольних змагань українського народу. В 1993 р. у місті Антверпен (Бельгія) вперше для України було записано два компакт-диски, перший — української духовної музики, другий — українських народних пісень.

Багато років, ще за ідеєю Б. Антківа, в Колонному залі ім. М. Лисенка Національної філармонії України відбуваються різдвяні концерти, в яких звучать нові колядки, щедрівки, піснеспіви, що є шедеврами українського хорового мистецтва. Так, 14 січня 2012 р. у Національній філармонії України відбувся традиційний щорічний різдвяний концерт чоловічої хорової капели ім. Ревуцького — «Нині в нас Різдво». У концерті брали участь Заслужена артистка України В. Іваненко, Н. Купчинська (сопрано), Г. Булгакова (сопрано), А. Войчук (цимбали). 13 січня 2013 р. у різдвяному концерті разом з капелою виступили Н. Матвієнко, Р. Гринків (бандура), В. Іваненко, В. Савенко (баритон, Велика Британія), О. Серединський (партія скрипки), Л. Дедюх (сопрано), Т. Зобенько (сопрано), М. Губчук (баритон), О. Матаєв (тенор). У програмі концерту прозвучали колядки і щедрівки [13].

Колектив сміло експериментує. Так, 15 травня 2016 р. малий склад капели ім. Л. Ревуцького брав участь у прямому ефірі шоу «Голос країни», заспівавши з І. Іщенко, учасницею команди Тіни Кароль, українську народну пісню «Чорна рілля ізорана».

18 червня 2016 р. малий склад капели виступив у грандіозному сольному концерті Океану Ельзи, який відбувся в НСК «Олімпійський», виконавши разом зі С. Вакарчуком та переможцем шоу «Голос Країни» В. Мусієнко пісню «Небо над Дніпром» [13].

У програмі **муниципального камерного хору «Київ»** національна та зарубіжна музика середньовіччя, ренесансу, бароко, класицизму, романтизму та сучасності. У репертуарі колективу звичною є музика сучасних українських композиторів. Також хористи виконують українські народні пісні, такі як: історичні пісні, стрілецькі, пісні УПА, колядки та щедрівки, купальські пісні, веснянки, ліричні та жартильві пісні. Хор «Київ» є учасником багатьох міжнародних фестивалів, таких як «Золотоверхий Київ» та «Київ Музик Фест» [7, с. 371].

Хор, створений у 1990 р. молодим і амбіційним випускником Київської державної консерваторії М. Гобдичем, від початку рухався шляхом новацій, що не завжди притаманно звичайним академічним колективам. Беручи участь у різних за жанрами музичних фестивалях, хор «Київ» виявляв неймовірну гнучкість, тонко відчуваючи стилістику і особливості музичного письма, перетворюючи навіть посередній матеріал на майстерно-віртуозний артефакт. Поєднання щирості, досконалості і стилю — це і є той «наріжний камінь», на якому базується успіх хору «Київ». Під час концерту колективу не видно традиційних станків. Виконавці вибудовуються «підковою», поділяються на квартети, співають з-за лаштунків чи, виходячи на сцену з глядацького залу, і при тому зберігається чудовий, майже ідеальний вокальний ансамбль. Як хормейстер, М. Гобдич увесь час перебуває в русі, інколи співає соло, інколи «покидає» своїх виконавців, керує хором, будучи поза сценою. Новаторські прагнення і відхід від узвичаєних способів висловлювання, на думку кандидата мистецтвознавства О. Батовської, стали стимулом до пошуку і апробації радикально нових форм презентації музики. І це стосується творчості хору «Київ» [2, с. 23]. Інші музикознавці вважають, що подібне явище характерне для сучасної хорової галузі. «Оновлення цієї музично-мистецької сфери відбувається на всіх рівнях існування зазначеного виду творчості: стильовому, жанровому, композиційному, видовому, інтонаційному тощо. Актуальним залишається також рівень взаємодії традицій-

ного та новаторського, етнонаціонального та загальнохудожнього, духовного та прикладного тощо», — узагальнює О. Торба [9, с. 357].

За час існування (з 1990 р.) колектив хору виступав з концертами близько 900 разів у 20 країнах світу. Він видав 20 повноцінних альбомів. З тих, що присвячені народнопісенній тематиці, згадаємо: «Українське Різдво» — колядки та щедрівки в аранжуванні В. Степурка, виконані з Національним симфонічним оркестром України (1999 р.); «Різдво з камерним хором «Київ» — різдвяні пісні народів світу в аранжуванні В. Степурка, виконані з Національним симфонічним оркестром України (2002 р.); «Різдвяні вечори» — українські різдвяні пісні (2006 р.); «Українська народна музика» — традиційні обробки українських народних пісень. Том 1 (2007 р.); «Українська народна музика» Том 2 (2008 р.); «Різдвяні вечори — 2» (2011 р.).

Жіночий хор «Павана» Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова практикує музику різних епох і стилів: старовинну і сучасну духовну, західну і українську, традиційні обробки народних пісень та сучасні нефольклорні композиції. Колектив, як і їх колеги, плідно працює з видатними сучасними українськими композиторами. Увага до народнопісенної традиції, особливо до обрядового мелосу, є постійною. Про це свідчать і їхні записи на компакт-дисках, а саме: «Щедрик» (2004 р.), «Весняні гаївки» (2009 р.), «Павани світ» (2010 р.) та ін. Позитивну характеристику колективу надала Г. Степаненко, заслужений діяч мистецтв, кандидат мистецтвознавства. Вона відзначила особливе звучання «Павани», яке не сплутаєш з іншими хорами. М'який оксамитовий звук, наповнений темброво-емоційним забарвленням, завжди несе живі почуття, високу духовність, особливо при виконанні народних пісень. Диригент так вміє організувати звуковий простір хору, наприклад, при виконанні «Щедрика», що у залі виникає відчуття прослуховування витонченого та благозвучного «дивоінструмента». «Цієї досконалості Л. Байда досягає своєю майстерністю та наполегливою працею керівника хору» [19]. Ці слова повністю були підтвержені виконанням «Щедрика» під час участі 22 грудня 2016 р. у флешмобі «Щедрик 100 challenge».

Репертуар Національного камерного ансамблю солістів «Київська камерата» повторює загальну

тенденцію універсалізму своїх колег у жанровому та стильовому аспекті. У співробітництві з ними знаходяться талановиті українські композитори, творчості яких притаманний фольклоризм [17]. Однак цей ансамбль спробував наблизитись до національної тематики через виконання «Української мелодії» для струнних та «Чернобильської елегії» М. Скорика, обробок українських народних пісень Л. Колодуба, Є. Станковича, Ю. Ланюка. А різдвяні концерти в січні 2017 р. з Н. Матвієнко, Н. Бучинською, Т. Матвієнко, Д. Андрійцем, П. Манондізом і групою «Квант» (10 січня) та 13 січня з Н. Матвієнко, В. Жук (скрипка, Австрія), К. Супрун (альт), де виконувались на високому професійному рівні колядки, щедрівки та твори Й. Штрауса, Ф. Крэйслера та ін., вкотре доводять любов і повагу колективу до української народнопісенної традиції. Наприклад, у концертній програмі «Київської камерати» за сезон 2016—2017 рр. була участь у фестивалі «Гольфстрім X» «Грані українського неоромантизму», де виконувались твори В. Сильвестрова, Є. Станковича, О. Левковича, З. Алмаші (серед яких «Колядки» для струнного оркестру); участь у фестивалях музики В. Сильвестрова та В. Польової; в проекті «Мелодія» колектив виконував «Мелодію» М. Скорика (версія для віолончелі соло З. Алмаші), а також «Мелодію» Б. Лятошинського на тему українських народних пісень. Цю ж тенденцію можна простежити під час виступу колективу у великому сольному концерті народної артистки України Н. Матвієнко «Колискові зорі», авторському концерті Л. Дичко, вечорі «Мирослав Скорик в стилі джаз». На XXVI Міжнародному фестивалі «Музичні прем'єри сезону» «Київська камерата» виконувала «Настрої» Ж. Колодуб, «Українське ретро» В. Степурка, цикл аранжувань пісень Б. Веселовського, А. Кос-Анатольського, М. Скорика для вокального тріо, фортепіано та струнних інструментів, вокальні твори та обробки народних пісень В та С. Ольшевських.

Твори різноманітної образної тематики та жанрово-стильової сфери притаманні репертуарній політиці **Академічного хору «ANIMA»** факультету музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтва [12]. Він є постійним учасником хорових фестивалів «Київ-Музик-Фест» (2011—2012 рр.), «Золотоверхий

Київ» (2008 р.), «Прем'єри сезону» (2008, 2010, 2012, 2013 рр.). Часто колектив виконує твори фольклорного спрямування. У 2012 р. на XIV Міжнародному хоровому фестивалі в Навшателі (Швейцарія) вони представили обробки українських народних пісень. Хор активно пропагує як взірці класичної музики, так і твори сучасних композиторів, які виконуються в Україні вперше (В. Сильвестрова, Є. Станковича, В. Степурка, В. Польової, О. Некрасова, К. Крепака, Г. Хазової, С. Горюновича, М. Лаврушка, В. Волонтира та ін). Колектив відомий високопрофесійним виконанням української народної пісні «Шуміла ліщина» та обробки народної пісні «Дід іде» для хору та фортепіано Л. Ревуцького. У 2007 р. колектив випустив компакт-диск, до якого увійшли твори українських композиторів від епохи бароко до сьогодення. Серед аудіозаписів хору «АНІМА» згадаємо такі: «Віночок українських пісень», «Бандуристе, орле сизий», «Боже Великий, Єдиний» та ін.

Таким чином, можна констатувати наявність в програмах всіх досліджених академічних хорових колективів використання народнопісенної традиції в пропорціях, визначених репертуарною політикою, що будується, безсумнівно, на вивченні бажань публіки. У кількісних показниках у сучасних умовах приблизно чверть репертуару присвячено музичному фольклору. Особливою популярністю користується у слухачів виконання народних пісень в обробці сучасних українських композиторів. Естетичний рівень їх сприйняття посилюється високопрофесійною виконавчою майстерністю академічних хорових колективів, які сьогодні застосовують сучасне аранжування, практикують жанрову універсальність та супровід народних інструментів. Додають популярності сумісні виступи з народними виконавцями. Значний успіх мають записи народних пісень у виконанні академічних хорів на компакт-дисках та в мережі Інтернет. Міжнародної популярності набув український музичний фольклор у результаті гастрольної діяльності зазначених колективів за кордоном.

Музичний фольклор широко використовується в творчості українських композиторів як старшого, так і молодого покоління. З репертуарів академічних колективів не зникла творчість класиків української музики, настояна на народнопісенній традиції, навіть, навпаки, останніми роками інтерес до неї зріс.

Незмінним залишається і потяг до театралізації концертних програм, урізноманітнення концертної костюмації. Всі окреслені колективи культивують у своїй репертуарній політиці принцип жанрового універсалізму, що вказує на те, що музичний фольклор складає лише частину їх концертної діяльності. Більшість хорів урізноманітнюють свої виступи зверненням до джазової і навіть рокової музики. Виступи за кордоном відкривають можливості популяризації вітчизняного народнопісенного здобутку України, що є позитивним моментом. Ці нові тенденції, на нашу думку, не ведуть до зникнення фольклорного підґрунтя академічного виконання, навпаки, вони відкривають нові шляхи для подальшого еволюціонування народної культури.

1. Асаф'єв Б.В. О хоровом искусстве: Сб. статей / Б.В. Асаф'єв ; сост. и коммент. А. Павлова-Арбекина. — Ленинград : Музыка, 1980. — 216 с.
2. Батовська О.М. Інноваційні форми виконавської презентації сучасної академічної хорової музики а cappella / О.М. Батовська // Вісник КНУКіМ. Серія мистецтвознавство. — 2016. — Вип. 34. — С. 20—29.
3. Бенч О.Г. Звичаєва традиція як основа формування національної хорової культури / О.Г. Бенч // Часопис Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. — 2008. — Вип. 1. — С. 42—53.
4. Зінченко Н. Анатолій Авдієвський: народна пісня зберігається. Національний хор імені Григорія Верьовки — бренд України і колектив, на якій рівняються митці / Н. Зінченко // День. — 23.09.2011 р.
5. Иванова Л.П. Типология фольклоризма в русской музыке XX века : диссертация на соискание ученой степени доктора искусствоведения / Л.П. Иванова. — Санкт-Петербург, 2005. — 305 с.
6. Коробка Т. В ефірі Хор Українського радіо / Т. Коробка. — Київ : Музична Україна, 2015. — 176 с.
7. Пархоменко Л. Київ (муніципальний камерний хор) / Л. Пархоменко // Українська музична енциклопедія. Т. 2. — Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, 2008. — С. 371.
8. Скопцова О.М. Становлення та особливості народного хорового виконавства в Україні (кінець XIX — XX століття) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства / О.М. Скопцова ; Київський нац. ун-т культури і мистецтва. — Київ, 2005. — 20 с.
9. Торба О. Сучасна українська хорова музика: стиль і стильність. «Псалом 50 (51) В. Польової / О. Торба // Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. — Київ, 2000. — Вип. 85. — С. 357—377.

10. Академічний хор імені П. Майбороди Національної радіокомпанії України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://radiochoir.com.ua>.
11. Академічний камерний хор «Хрещатик». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bestchoir.kiev.ua>.
12. «ANIMA». Хор студентів кафедри хорового диригування КНУКіМ. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://anima.ho.ua>.
13. Державна академічна чоловіча хорова капела ім. Л.М. Ревуцького. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.revutsky.at.ua>.
14. Державна заслужена академічна капела України «Трембіта» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.philharmonia.lviv.ua/artists/actors-409/?lang=ua>.
15. Крупина В.О., Камінська Г.Ф. «Думка». Національна заслужена академічна капела України сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya/d/natsionalna-zasluzhena-akademichna-kapela-ukrajiny-dumka.html>.
16. Національна заслужена академічна капела України «Думка». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dumkacapella.com.ua>.
17. Національний камерний ансамбль солістів «Київська камерата». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kievkamerata.org>.
18. Національний хор імені Г.Г. Верьовки. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vergovka.com>.
19. «Павана». Жіночий хор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://parafia.org.ua/choir/zhinochyj-hor-pavana>.
20. Садовенко С.М. Неофольклоризм у контексті музичної культури України другої половини ХХ — початку ХХІ століття [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/338-neofolklorizm-u-konteksti-muzichnoyi-kulturi-ukrayini-drugoyi-polovini-hh-pochatku-hhi-stolitija.htm>.
21. Станіславська К.І. Явище хорової театралізації у сучасній музичній культурі / К.І. Станіславська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/MusicaAndLife/5_82154.doc.htm.
22. Хору імені Григорія Верьовки 70 років // Рідна країна. — 11 вересня 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ridna.ua/2013/09/horu-imeni-hryhoriya-verovky-vypovnylosya-70-rokiv>.

Furdychko Andrii

FOLKLORISM IN THE REPERTOIRE OF MODERN UKRAINIAN ACADEMIC CHOIRS

The presence of music folklore of repertoire of academic choirs is ascertained. The research is based on a dialectical approach to the process of variation influence of the art of academic choirs and folklore, analysis of their repertoire, specific and paradigms of its assimilation. It is also based on general systematic and historical approaches to the study of general trends in the industry and genre, in style and comparative analysis.

Keywords: choir art, academic choir, musical folklore, Ukrainian composers, folk songs processing, theatrical performances, innovative methods.

Андрій Фурдычко

ФОЛЬКЛОРИЗМ В РЕПЕРТУАРЕ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ АКАДЕМИЧЕСКИХ ХОРОВ

Констатируется присутствие музыкального фольклора в репертуаре академических хоров. Исследование основано на диалектическом подходе к рассмотрению взаимовлияния искусства академических хоров и фольклора, анализе их репертуара, параметров и парадигмы его освоения, а также на общенаучном системном и исторических подходах к изучению общих тенденций развития отрасли и жанра, на стилевом и сравнительном анализе.

Ключевые слова: хоровое искусство, академический хор, музыкальный фольклор, украинские композиторы, обработка народных песен, театрализация выступлений, инновационные методы.